№ 179 Հոկտեմբերի 9 (21) 1880 Հոկտեմբերի 9 (21) № 179

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն Խմբագրատան մէջ:

Ծանրաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“.

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՐՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թանգութեան մասին:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Ալէքսանդրպոլից: Նամակ Բագուից: Ներքին լուրեր:— Արտաքին տեսութիւն: «Գոլոս» լրագրի թղթակցութիւնը: Անգլիա: Նամակ Պարկաստանից:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Ցայտարարութիւններ:—Բանասիրական: Քաղուածք մի ձեռագիր յիշատակարանից:

ԹԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դուցէ ամբողջ Ռուսաստանում ոչ մի քաղաք չը կայ, որի մէջ կեանքը այնքան թանգ լինէր, որքան Թիֆլիսում: Եւ զարմանալին այն է, որ թանգութիւնը այստեղ վերաբերվում է ոչ թէ միայն շուայլութեան առարկաներին, արտասահմանից բերվող ապրանքներին կամ նիւթերին, որոնք չեն արդիւնաբերվում մեզանում, բայց նոյն իսկ երկրիս ամենահարկաւոր արդիւնքները, ամենօրեայ, կենսական պահանջ ներկայացնող մթերքները սաստիկ թանգ են այստեղ: Միսը, կաթը, հացը, հաւը, բանջարեղէնները,—բոլորը սաստիկ թանգ է և գրեթէ անմատչելի է միջին կարողութեան տէր ընտանիքին, ուր մնայ չը-քաւորներին:

Քաղաքային վարչութիւնը ամեն ջանք է անում տակաս նը-շանակելու առաջին, ամենաանհրաժեշտ պիտոյքի մթերքների վրա,—բայց դժբաղդաբար այդ ոչինչ չէ օգնում և առնողը դարձեալ տակտայի գնից բարձր է առնում ամեն նիւթերը:

Թիֆլիսը շրջապատող գիւղերը շատ աղքատ և գրեթէ ոչինչ չարդիւնաբերող գիւղեր են: Գիւղական ազգաբնակութիւնը քաղաքին մօտակայ գիւղերում ծոյլ է և սեփական ինիցիատիվից զուրկ է արդիւնաբերութեան գործի մէջ: Բացի սորանից գիւղերը և քաղաքը կապված չեն յարմար ճանապարհներով: Մի խօսքով գիւղական արդիւնաբերութեան չափը չէ համապատասխանում քաղաքի առօրեայ կենսական պահանջի չափին:

Մենք միշտ ասել ենք և դարձեալ կը կրկնենք որ կամ մեր քաղաքային վարչութիւնը պէտք է հիմնի մի գիւղական արդիւնաբերող ընկերութիւն, որպէս զի գիւղական արդիւնքները կարողանային անմիջապէս գիւղերից հասցրած լինել բաղաք, կամ պէտք է կազմվի կապիտալիստների մի արդիւնաբերող բաժանորդական ընկերութիւն նոյն նպատակով: Մեր գիւղական ազգաբնակութիւնը չունի իր սեփական ինիցիատիվը, պէտք է նրան արուեստական միջոցներով դուրս բերել թմրած դրութիւնից: Եթէ ոչ թանգութիւնը դեռ երկար ժամանակ կը տիրէ մեզանում: Դա հրէշաւոր երևոյթ չէ, արդեօք, որ Անդրկովկասի պէս մի հարուստ երկրում առաջին հարկաւորութեան բնական մթերքները աւելի թանգ են, քան թէ Ռուսաստանի հեռու հիւսիսում անգամ և կեանքը Թիֆլիսում, այդ պատճառով, աւելի թանգ է քան թէ Ս. Պետերբուրգում և Մոսկվայում: Այդ բանի վրա միթէ մենք չենք մտածում:

Գ. Ա.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՔԱՂՈՒԱԾՔ ՄԻ ՁԵՌԱԳԻՐ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ

Դ.

«Ծամեռկուսիս մէջ, էլ անկար երեխայ չէի համարվում. երբ հալէլոցն ընկնում էր և երկիրն ըսկրսում էր իւր ծոցէն զոմն հանել, բացվում էին զոմի դռները, եզը իւր սալը, իւր այդ կարծր անկողինը թողած՝ մղալով դուրս էր վազում, խրնդապատար առէլի անում և մերթ դոռալով ծնկի ընկած՝ եղբիւրներովն հող էր հանում դէպի երկին, փուլ անում. այդ ժամանակ իմ ձեռքս տրվում էր բարակ և կակուղ վարոցը, եզներու կառավարն էի դառնում. իմ իշխանութիւնս ներքոյ նոքա գնում էին ջուրն՝ ու յետ գալիս, քշվում էին այս և այն կողմ ձեռու մէջ որ թեերը խամէ ելին, բացուին. գերան էին քաշում, դատարկ սայլին էին լծվում և կակուղ ձեր մէջ սայլը պտրտեցնում. ցանքի համար ամեն բան պատրաստ է. սերմը ու խոտը, փոին ու գնճիլը, սարկաղն ու կանաչիլը, լուծն ու փքին, սամին ու սամնուէն, մանկուռն ու տափանը՝ իրենց թեերով, իրենց պարոյներով. սէրտէրը սերմն օրշել է: Կուսոյ Աստղը ծագում է, հողագործը թողնում է իւր ամուսնու ջերմիկ անկողինը. բոլոր տունը, բացի շատ փոքրերէն, ոտքի վրա է. ամեն բան սարքի ու կարգի է դրվում. սայլը լորխում ու լծում են, սերմը վրէն են գնում, նաև առաւօտեան ակրատը և օրուայ խմելու ջուրը կժերով կամ փարչերով, և եզներու խոտը: Արօրները ձգում են լծերու վրա և մաճերը օրօրվում են օդի մէջ, համբայ տան չորս հինգ մանչ, մէջակ երկուս կամ երեքը, աղքատի մէկը. ցանքատրը գնում է արտը: Սերմանչանը, մեծ մանկաղը, քաշում է կորիները, լիաքուռն ցանում է սերմը, պատատվում է ակօսը, հողագործի կեանքն ու յոյսը արդէն հողի տակ է, բայց մի օր փառաւոր յարութիւն պիտի առնէ. այսօր ընկած է, վաղը կը կանգնի. մշակի արդար քրտինքը օծումն է, կենարար ցող է իւր ձգած սերմի համար:

«Ինչպէս ցուրտ էր անում առաւօտները. ձեռներս քցմում էին, որ հաւիւ բռնում էի վարոցը. քթիս ջրերը վազում էին, ոտներս մրսում, լեզուս կապվում, կապտա լեղակ էի կորում. հաւիւ կարողանում էի չօ ասել հորքի եզներուն՝ որոնց լէի վրա նստում էի, մէկ ոտքս գնդէին դրած, միւսս կախ: Բայց, հոգուն մնունիմ չէկ տղին, մի քանի տիգաչափ բարձրանում էր թէ չէ կապոյտ կամարի վրա՝ ջերն ընկնում էր, ոտք ու ձեռքս քացվում էին, լեզուս արձակվում էր, գոյնս կարմրում. իսկ երբ մտնենում էր մէջակէտին, մանկաս իւր հաւլաւը թափում էր վրայէն, մնում էր շապկանց. մինչև անգամ վարտիկն էլ չանում էր, և նոր Աստամն իւր քրտինքով երդմնեցնում էր փշաթեր հողը, որ բարուութեան արդիւնք բուսցնէ: Ա՛հ, ինչպէս ծիծաղում էի այն ժամանակ՝ երբ մանկիս շապկի փէշն երբեմն ձեռքի անըզգաստ շարժուածքէն թէ հով, թրթռմունքէն բացվում էր. ուրախութեանս չափ չը կար. ինքն էլ էր հետս ծիծաղում ու ուրախանում ու ակօսի մէջ ցնծութեամբ վեր թռչնում:

«Ցանքն աւարտած, իմ պաշտօնս էր, քաղցր պաշտօն, դառներ արածել և ընկեր աղվեներու ու տղոց հետ էֆէֆ խաղալը: Ամեն մէկս այնքան կորցնում էինք դէպի գնտին, որ ձեռներս եթէ թողնէինք, հողին կառնէր. գլուխներս աւելի կախ, և սրունքներու բացուածքէն աչքը նայում էր դէպի ետեւ՝ հետուն. աղջիկներն իրենց ետեւի և առջևի փէշերը ձախու բուի մէջ ժողոված և սրունքներու մէջ դէպի վեր բռնած, ոտքերս էլ սերը նոյնպէս արած, սկսում էինք խաղը. բոլորս համամտանակ չէինք անում այդ բանը, այլ նախ մէկը, ապա միւսը և այդպէս մինչև վերջինը: Այս էր խաղը. մի որոշ տեղ, առաջին խաղացողը, ասածս դրուելեամբ, աջու ձեռով իւր շիտակ ու թեթև վարոցը սրունքներու միջէն ամենայն թափով նետում էր. նորա ետևէն գալիս էր երկրորդը, և իւրն էր նետում մի և նոյն ուղղութեամբ թէկ վարոցը երբեմն խոտորվում էր գծէն՝ նետողի ճարպիկութեան պակասութենէն. երբ բոլորս նետում պրծնում էինք, նա, որի վարոցը ամենքիէն քիչ էր գնացել հեռու, սկսեալ իրրնէն պարտաւոր էր բոլոր վարոցները ձեռքում ժողովել անդադար ասելով էֆէֆ բառը բարձրաձայն և առանց երկրորդ անգամ շուչ առնելու, և բերել որոշեալ տեղը հասցնել. եթէ աղաղութեամբ դլուխ հանէր գործը՝ ապատվում էր, և խաղը սկսվում էր Ներիներոյ. իսկ եթէ շուչը կիսաճամբու հասնէր, խաղընկերներէն մէկը նմանօրինակ մի նետնկէցութիւն դարձեալ անում էր, և ուր ընկնում էր փայտը՝ այնտեղ մի այլ ընկեր հանում և գետին էր իրեցնում այն, և խաղ կորցնողի արտխանինը անոր ծայրին գնում. սա այս անգամ փորձ պիտի փորձէր սկզբի տեղէն նշան առնել և դղակը վայր բերել, այն անելու համար սկսում էր ժողոված մանկանները մէկ մէկ դէպի նշանն արձակել, բայց ոչ այնպէս՝ ինչպէս ձիարշաւ կամ հետի մանկաբաղի. ժամանակ են անում, այսինքն վայրի մէջ տեղէն բանելով ու սուրացնելով իրրև հետ, այլ բռնում էր մէկ ծայրէն և լորտում էր, ինչ դիրքով երթար երթար, բաւական էր որ կախուած տեղէն վայր ձգէր դակը. ապա թէև այդ չանդղէր, մրցողներն, որ արդէն իւրաքանչիւրը հետաչնայ տէր էին եղել իրենց փայտին՝ սորա անօգուտ դէպի նշանը նետուելէն վերջը, պատրաստ կանգնած, և նախ՝ ցցուած փայտի տէրն հանելով իւր փայտն՝ ու դակը գետին նետելով և, եթէ պատահէր, առաջին հարուածն էլ ինքը տալով աղքատ զլխանոցին, միւսներն հանող հանողի դերը էր որ տալիս էին և խաղընկերի գլխարկը մերթ ճախրուելով օդի մէջէն էր թռչում՝ ամպերի հետ խաղալով, մերթ գետնի երեսէն այս ու այն կողմ սուրում. և նա որ անպղող էր արել թեի, ոտի և աչքի փորձը, յետին անգամ ոտի փորձն էր անում. վազում էր որ հանի. գլուխ գարձս ապատ, եթէ այդտեղ էլ խեղճ գտնուէր, վերջիվերջոյ գտնվում էր մի բարեխղճ ընկեր որ բանն այնպէս էր դարձնում՝ որ գդակն էր գնում իւր տէրը գտնում: Մանուկ դառնարածներս ուրիշ կրթութիւններ էլ ունէինք. մեր խաղարշրութեան ասպարէզի ծրագիրը հարուստ էր:

«Գեանառաւէին նման, որի համար ասում են թէ ստէպ գոյնը փոխում է, իմ էլ վիճակս էր փոխուում, գառնառաւ, ապա հստակ, եղնարած, վոցնատար, կամ քշող, սայլավար, ապա հալիւ՝ երբ մշտական հալիւ քրդերը քաշուել գնացել են: Դաշտային պաշտօններէն աւելի ըզձալին ինձ համար դա էր: Հովուի ցուպը մատաղ ձեռքումդ, մանչաղը կռնակդ զարված, ականջներդ ու գլուխդ տաք կապած, տրեներդ լաւ խոտած, թափառ գնում ես հօրդ ոչխարի եռանէն դաշտերու ընդարձակութեան մէջ, բլրներու լանջի գազաթան վրա, ձորերու խորութեան մէջ. հովուի պատկերն ես ուզում երևցնել անձիդ վրա, դլօ ես կանչում, փող ես փչում, անուշ եղանակներով ոչխարն ես կանչում՝ որ ցրսն եղած, մէկ փէշը մի կողմէ ձեռացած՝ մաքը միւս. կամ չարքաշ և քմահաճ այծը անջնդի վրա թագաւորող ժայռի գլխէն իջեցնելու համար քու խելքդ քրքանակ յիշողներ ես հանում, որ ինքդ էլ չես հասկանում ու քեզ զարմացնում ես: Աւելի էի մարդ զգում ես ինձ, երբ խոր աշունքի մշուշը պատած